

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 24.12.2018
Kabul Tarihi / Date Accepted : 26.07.2019
Yayın Tarihi / Date Published : 11.10.2019

[doi https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.49440-501401](https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.49440-501401)

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ PERSPEKTİFİNDEN MÜLTECİ ÖĞRENCİLER

Nihal BALOĞLU UĞURLU¹, Melek AKDOVAN²

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, kendi dersleri bağlamında mülteci öğrenciler hakkındaki görüşlerini tespit etmektir. Çalışma grubu, uygun örnekleme yöntemine göre seçilmiş olup, toplam 11 Sosyal Bilgiler öğretmeni araştırmaya dahil edilmiştir. Yapılan araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen en önemli bulgular, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin en fazla dil yetersizlikleri ve kültürel farklılıkları ile ilgili farkındalıklara sahip olmaları, kendileri açısından mülteci öğrencilerin derse aktif katılımları ve sınıf içi iletişimlerini bir sorun olarak görmeleri, Sosyal Bilgiler dersini mülteci öğrencilerin özellikle ülkemiz hakkında bilgi edinmeleri ve toplumsal hayatımızı öğrenmeleri açısından gerekli olduğunu düşünmeleri, mülteci öğrenciler dikkate alınarak sınıf içi ve sınıf dışı birtakım faaliyetler için çaba göstermeleri ve Sosyal Bilgiler öğretim programını mülteci öğrencilerin bu derse entegrasyonları açısından yetersiz olarak değerlendirmeleri şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler öğretmeni, mülteci öğrenciler.

REFUGEE STUDENTS FROM THE PERSPECTIVE OF SOCIAL STUDIES TEACHERS

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the opinions of Social Studies teachers about refugee students in the context of their own courses. The study group was selected according to the appropriate sampling method and a total of 11 Social Studies teachers were included in the research. Research data was obtained by using a semi-structured interview technique from qualitative research methods. A descriptive analysis method was used for the processing of the data. The most important findings from the survey are that Social Studies teachers have an awareness of refugee students' language deficiencies and their cultural differences. They see that refugee students have a problem with active participation in classes and in-class communication. They think that the Social Studies course is necessary for refugee students in order to learn about Turkey and to learn about Turkish society. Efforts are made for activities within and outside the classroom, taking refugee students' needs into account. It was found that the Social Studies curriculum is currently inadequate in terms of the integration of refugee students' needs into this course. The research was concluded by comparing the findings with the literature.

Keywords: Social Studies, Social Studies teachers, refugee students.

¹ Niğde Ömer Halisdemir Ünv., Eğitim, Fakültesi, nihalugurlu@ohu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2097-9434>

² Niğde Ömer Halisdemir Ünv., Eğitim Bilimleri Enst., melekakdovan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5031-3457>

1.GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından itibaren, dünyadaki toplumlar sürekli bir değişim geçirmekte ve bu değişim ülkelerin sınırlarından yönetim şekillerine, ekonomilerinden demografik yapılarına kadar birçok unsuru etkilemektedir. Bu değişimin nedenleri sorgulandığında ise, insanların, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak ve kendileri için güvenli bir ortamda yaşamak arzusunda oldukları görülmektedir. Halihazırda, yaşadıkları toplumu ve coğrafyayı terk eden insan kitlelerinin, hareketliliklerinin nedenselliğini ve sonuçlarını bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Göç eden insanlar, göç etme sebeplerine bağlı olarak, gittikleri ülkelerde farklı statüler kazanmaktadırlar. Nitekim, daha iyi bir hayat sürdürmek adına ekonomik kaygılar taşıyan ve bu nedenle gönüllü olarak, yaşadığı ülkeyi terk eden ve yasal yollarla başka bir ülkeye yerleşen insanlara *göçmen* denilirken (Akpınar, 2017), vatandaşı olduğu ülkeden, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşüncesinden dolayı zulme uğrayacağı yönünde haklı sebeplerle korku taşıyan ve bu nedenle de vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayarak ya da yararlanmak istemeyerek başka bir ülkeye göç eden ve ülkesine geri dönmek istemeyen insanlara ise göç ettikleri ülkede sağlanan hukuki statüleri itibarı ile *mülteci* (GİGM, 2018) denilmektedir. Alanyazında, bir de *sığınmacı* kavramı ile karşılaşılmakla birlikte, terminoloji açısından mülteci ve sığınmacı kavramı sıklıkla, ülkemize göç eden ve özellikle de Suriyeli göçmenler açısından, aynı statüye eşdeğer olarak kullanılabilen iki kavram olarak değerlendirilmektedir (TBMM, 2018).

Mülteci Krizinin Başlangıcı

18 Aralık 2010'da Tunuslu bir gencin (Muhammed Bouazizi) yolsuzluk ve kötü muameleye tepki olarak kendisini yakmasını takiben Tunus'ta ortaya çıkan rejim karşıtı gösteriler, Arap Baharı olarak adlandırılan ve Mısır, Ürdün, Yemen, Cezayir, Libya, Bahreyn ve Suriye gibi Ortadoğu'daki bir çok ülkede etkisini gösteren bir hâl almıştır (Çakı, 2011). Suriye'de Sunni mezhebine mensup nüfusun yoğun bir şekilde yaşadığı Dera kentinde, 2011 yılının Mart ayında halkın yönetime karşı çıktığı ilk hareketlenme başlamış, ve her ne kadar burada çıkan olaylar bastırılmaya çalışılsa da, ülkenin diğer kentleri olan Banyas, Lazkiye, Hama, Humus ve Deyrizor gibi kentler de aynı gösterilerle çalkalanmıştır. Suriye yönetiminin göstericiler üzerinde gittikçe artan baskısı ve onların üzerine ateş açılmasına kadar ileri giden boyutlarda şiddet uygulamaları artık ülkenin geneline yayılan ve iç savaşa dönüşen çatışmalara neden olmuştur. Ne var ki, bu çatışmalardan etkilenen yerel halk, uğradığı zulümden kurtulabilmek için yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kalmışlardır (Özdemir, 2017). Böylece, Lübnan, Ürdün, Irak ve Kuzey Afrika ülkeleri ile Avrupa ülkeleri gibi Türkiye de bu insanların göç hareketliliğinin etkisini üzerinde çok yoğun bir şekilde hisseden bir ülke olmuştur.

Türkiye'de Mülteci Sorunu

Türkiye'nin mülteci sorunu açısından önemi jeopolitik konumu ile yakından ilişkilidir. Nitekim, ülkemizin sosyal ve siyasal açıdan istikrarsız olan ülke ve bölgelere yakınlığı, mülteci krizi ile karşı karşıya kalmasının en önemli nedenlerinden biridir. Ayrıca, sığınmacılar için Türkiye, bazen yerleşilebilecek güvenli bir ülke, bazen de Avrupa ülkelerine bir geçiş güzergahı olarak düşünülmektedir (Yıldız, Ünlü ve Sezer, 2014). Her ne sebeple olursa olsun, Türkiye'nin uygulamış olduğu "Açık kapı" politikası çerçevesinde, ülkemize göç eden sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmemesi ve onlara geçici koruma statüsü'nün verilmesi, ülkemizde ciddi anlamda nüfus yığılmasına neden olmuş ve bu durum siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, hukuki, insani ve güvenlik gibi farklı boyutlarda değerlendirilebilecek bir takım sonuçlara yol açmıştır (Özdemir, 2017).

Bu alt boyutlar ayrı ayrı değerlendirildiğinde,

İnsani boyut açısından; ülkemizde 3.5 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacıların 200.000'den fazlasına geçici barınma merkezleri vardır (AFAD, 2018) ve bu merkezlerde sığınmacıların en başta beslenme ve barınma olmak üzere, sağlık, eğitim, sosyal aktivite gibi bir insanın ihtiyaç duyabileceği her türlü fiziksel ve psikolojik iyileştirmelere dair hizmetler sunulmaktadır (ORSAM, 2014).

Hukuki boyut açısından; ülkemizde geçmişten bu yana sığınmacı ve mülteciler için yapılan yasal düzenlemeler 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile sınırlı iken, bu anlaşmaların yakın zamanda yaşanılan ve halen yaşanmakta olan mülteci krizine çözüm olabilecek yeterlilikte olmaması, 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" nun (YUKK) kabul edilmesini sağlamış (Korkmaz, 2016), ayrıca, kitlesel göç gerçekleştiren sığınmacıların geçici koruma statüsünde yer aldıkları ülkemizde, onların zorunlu haller dahilinde ülkelerinden ayrıldıkları ve ülkelerine geri dönemeyecekleri kabulünde gerçekleştirilen, sınır bölgesine gelen ya da sınırları geçen yabancılara sağlanacak koruma hizmetleri ise 22 Ekim 2014 tarihli "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile yürürlüğe girmiştir (GİGM, 2018).

Siyasi boyut açısından; her geçen gün artan mülteci akını ve buna bağlı olarak yaşanan mülteci krizi, sadece ülkemizin milli bir sorunu değil aynı zamanda özellikle de Avrupa Birliği ile uzlaştırmayı gerektirecek uluslararası bir siyasi sorun haline gelmiştir. Nitekim, yıllardır AB'nin bir üyesi olmayı hedefleyen Türkiye'nin, siyasi

ilişkilerinde yaşamış olduğu durağanlık, AB'nin karşı karşıya kaldığı mülteci krizinden dolayı sürpriz bir şekilde canlanmış ve müzakerelerde bir ivme kazanılmıştır (Ercan, 2016). AB, mülteci sorunu odaklı olarak Türkiye'yi, güvenlik ve ekonomi politikaları çerçevesinde iş birliği yapabileceği stratejik bir ortak olarak görmüş (Turhan, 2017), bu nedenle bir takım anlaşmalara imza atmıştır. Ortak Eylem Planı Vize Serbestliği Diyalogu Metni ve Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması bunlardan önemli olanlarıdır.

Sosyo-Kültürel boyut açısından; Türkiye'nin sığınmacılara kapısını açmasıyla birlikte başlayan göç hareketleri, süreç içerisinde, göç alan ülkemizde, kültürel açıdan da birtakım değişikliklere neden olmaktadır (Sağlam ve İlksen Kanbur, 2017). Suriyeli mültecilerin farklı bir dil ve etnik yapıya sahip olmaları ülkemizde kabul görmelerini zorlaştırmakta, bu durum mültecilerin dışlanmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda göç eden kişilerin savaş ortamından gelmesi itibarıyla özgüven eksiklikleri, yaşam kalitelerinin düşük olması gibi faktörler onların toplumsal uyumlarını geciktirmektedir (Akıncı, Nergis ve Gedik, 2015).

Ekonomik boyut açısından; Suriyeli mültecilerin ülkemize gelmesiyle birlikte, işsiz nüfus sayısı artmış ve istihdam sorunu daha fazla ön plana çıkmıştır. Mültecilerin ucuz fiyatlarla ya da kaçak olarak çalıştırılması piyasayı olumsuz yönde etkilemektedir (Nurdoğan, Dur ve Öztürk, 2017). Bununla birlikte mültecilere yapılan sosyal yardımlar için bütçeden önemli bir pay ayrılmış olması da ekonomiye olumsuz yansımaktadır. Diğer sorunlara ekonomik problemler de eklenince mülteciler ile toplumumuzun bütünleşmesi daha da zorlaşmaktadır (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016).

Türkiye'de Mülteci Hakları ve Yükümlülükleri

Türkiye'de mültecilere yönelik çıkarılan Geçici Koruma Kanunu, onların birtakım hak ve sorumluluklara sahip olmalarını sağlamıştır. Ülkemizdeki mülteci hakları; *sağlık, eğitim, sosyal yardım, psikolojik destek, tercümanlık hizmetleri* ve *iş gücü piyasasına yasal olarak erişim* olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte Suriyeli mültecilerin ülkemizin idari şart ve kanunlara da uyması gerekmektedir. Ülkemizdeki yükümlülüklerini yerine getirmeyen mültecilere ise bir takım hukuki yaptırımlar uygulanabilmektedir (UNHCR, 2018).

Mültecilerin Eğitim Hakkı

Çocukların toplumsal uyumu açısından okullar, baskın kültürün kazandırıldığı yerlerdir. Bu bağlamda, okullar, mülteci çocukların toplumla bütünleşmesi açısından önemli bir faktördür (Kağmıcı, 2017). Mülteci öğrencilerin, eğitim önceliği içerisinde, bulunduğu topluma entegre edilmesi planlanırken, onların yaşadıkları psikolojik travmaya bağlı olarak, özgüven eksikliği, kendinden şüphe etme ya da aşağılık duygusu gibi olumsuz bir takım davranışlar ortaya çıkabilmektedir (Gümüştan, 2017). Ancak, artık kabullenilmesi gereken mülteci gerçeği, Milli Eğitim Bakanlığı'nın da mülteci çocuklarla ilgili bir stratejik planlama yapma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu stratejik planda, mültecilerin eğitim sistemine adaptasyonlarına yönelik mevcut engellerin aşılması, uluslararası işbirliği anlaşmaları ve ulusal çapta eğitimsel faaliyetlere yönelik yapılması planlanan çalışmalar yer almaktadır. Buna göre, mülteci çocukların diploma denklikleri sağlanacak, okula devam eden çocuğu bulunan mülteci ailelere mali destekte bulunulacak, dil eğitimi verilecek ve yaygın eğitim kurumlarında mesleki kurslar açılacaktır (MEB, 2015, Akt. Emin, 2016). Eğitim kurumlarında mültecilerin toplumsal uyumları açısından her disiplin alanının ayrı bir yeri olmakla birlikte, içerik açısından, toplumsal değerlerin öğretimine en fazla vurgu yapan Sosyal Bilgiler dersinin önemi büyüktür.

Sosyal Bilgiler ve Mülteci Eğitimi

Sosyal Bilgiler, her ne kadar kutuplaşma var gibi görünse de, aslında gittikçe insanları daha fazla birbirine bağımlı hale getiren bir dünya düzeni içerisinde, hümanist ve rasyonel bir düşünce yapısına sahip ve katılımcı bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan disiplinler arası bir alan olarak tanımlanabilir (Arisi, 2011). Bu tanımlama Sosyal Bilgilerin küresel çapta bir hedefi olarak değerlendirilip, ulusal çapta da analiz edildiğinde, mülteci öğrencilerin Türkiye'ye toplumsal entegrasyonları açısından Sosyal Bilgiler dersinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Nitekim, Sosyal Bilgiler dersinin temel felsefesinden olan "etkili vatandaşlık eğitimi" bu fikri güçlendirmektedir. Ancak, Sosyal Bilgiler dersini, mültecilerin toplumsal bütünleşmelerini sağlamak amacı ile vatandaşlık kazanımları yönünden sadece mülteci öğrencilere etiketlemek ise yanlıştır. "Sosyal Bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir" (Barr, Barth ve Shermis, 1977, Akt. Doğanay, 2004:16) ifadesi mülteci öğrencilerin toplumla sosyo-kültürel anlamda bütünleşmeleri için hem Türk hem de mülteci öğrencilere birtakım sorumlulukları yüklemektedir. Farklı toplumlara ait geçmiş ve geleneklere sahip çocuklar aynı öğrenme ortamını paylaşarak, Sosyal Bilgiler dersinde edindikleri bilgi, beceri, değer ve tutumları kendi iletişim ortamlarında kullanacaklar ve bir toplumun huzurunda olmazsa olmazlarından olan barış ve hoşgörüyü içselleştirerek kendi yaşamlarına aktaracaklardır. Sosyal Bilgilerin küresel barış gibi güncel birtakım sosyal konuları içinde barındıran bir müfredata sahip olduğu ve doğasında da toplumsal ve küresel birtakım sorunların çözümüne yönelik bir potansiyelinin olduğu unutulmamalıdır (Odia, 2014).

Sosyal Bilgiler dersinin çocuklara ben değil biz duygusunu aşlamaya çalışması mülteci çocuklarda da toplumsal aidiyet duygusunu geliştirirken, bu ders kapsamında onların tarihimize, coğrafyamız ve kültürümüz hakkında bilgi sahibi olmaları, yazılı ve yazılı olmayan toplumsal kuralları öğrenmeleri ve vatandaşlık sorumluluklarını benimsemeleri Türk toplumuna uyumları açısından etkili olacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrenciler hakkındaki görüşlerini tespit etmektir. Bu tespiti gerçekleştirmek üzere aşağıda yer alan alt boyutların aydınlatılmasına çalışılmıştır:

- 1- Sosyal Bilgiler öğretmenleri mülteci öğrencilerle ilgili hangi farkındalıklara sahiptir?
- 2- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde mülteci öğrenciler ile ilgili yaşadıkları problemler nelerdir?
- 3- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinin mülteci öğrenciler açısından gerekliliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 4- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin derse yönelik ilgi, motivasyon, aktif katılım ve başarı düzeylerini artırmak üzere faaliyetleri nelerdir?
- 5- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretim programının mülteci öğrenciler açısından işlevselliğine yönelik görüşleri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler dersi mülteci öğrenciler için ne kadar önemli ise, bu dersin uygulayıcısı olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin eğitimlerine olan katkıları da bir o kadar önemlidir. Ne var ki, genel anlamda, öğretmenlerin sınıf içi ve sınıf dışı tutum ve davranışlarında etkili birtakım faktörler söz konusudur. Bu faktörler arasında öğrenci boyutu ayrı bir alt başlık olarak değerlendirilmektedir. Mülteci öğrencilerin diğer öğrencilerden sosyo- kültürel açıdan farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda, bu alt başlığın da açılımı daha fazla önem kazanmaktadır. Öğretmen-öğrenci iletişim ve etkileşiminin Sosyal Bilgiler dersinde mülteci öğrenciler açısından değerlendirilmesi, Sosyal Bilgiler öğretmenleri açısından Sosyal Bilgiler dersinin mülteci öğrencilere katkısının araştırılması ve aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersi ve mülteci öğrenci profili ile öğrenme ortamında yaşanan problemlerin ortaya koyulması araştırmanın özgünlüğünü sağlamak açısından önemli görülmüştür.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması nitel çalışmada çok yaygın olarak kullanılan bir yaklaşım olup, en belirgin özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada tarama modeli olarak ise yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde hedeflenen bir amaç olsa dahi, görüşme bir sohbet havasındadır. Araştırmacı önceden planlanan soruları katılımcıya sorar, ancak beklemediği ve kendisine ilginç gelen cevapların üzerine giderek onları daha derinlemesine öğrenmeye çalışır (Blandford, 2013).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırma, 2017-2018 öğretim yılının Bahar döneminde, farklı illerde görev yapan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yürütülmüştür. Bu öğretmenler amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örneklem yönteminde örneklem grubunun, çalışılan konu ile ilgili daha fazla ve derinlemesine bilgi sağlayacağı yönünde bir inanç olup, bu veri kaynaklarının çalışılan durum ile ilgili niteliksel anlamda ayırt edici özelliklerinin olmasına dikkat edilir. Ancak, bu yöntemde, örneklemden evrene doğru bir genelleme yapmak söz konusu olamaz (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Araştırmada, amaçlı örneklem yöntemine uygun olarak, dersine girdiği en az iki mülteci öğrencisi olan ve araştırmaya katılımda gönüllü olan öğretmenler tercih edilmiştir. Katılımcılara, araştırma hakkında ön bilgi verilip daha sonra görüşmeye geçilmiştir. Araştırma grubunun özellikleri Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1.

Örneklem Grubunda Yer Alan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Hizmet Yılı	Görev Yaptığı İl	Mülteci Öğrenci Sayısı
Ö1	K	1	Siirt	2
Ö2	E	11	Adana	2
Ö3	E	18	Mersin	28
Ö4	E	13	Mersin	29
Ö5	K	20	Niğde	21

Tablo 1. devamı

	Cinsiyet	Hizmet Yılı	Görev Yaptığı İl	Mülteci Öğrenci Sayısı
Ö6	K	21	Niğde	18
Ö7	E	25	Niğde	18
Ö8	E	16	Niğde	14
Ö9	E	15	Sivas	3
Ö10	E	26	Sivas	5
Ö11	E	12	Sivas	5

Araştırma grubunda Niğde'den 4 öğretmen, Sivas'tan 3 öğretmen, Mersin'den 2 öğretmen, Adana ve Siirt'ten 1 olmak üzere toplam 10 öğretmen katılmıştır. 3 öğretmen kadın, 7 öğretmen ise erkektir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun bir anket formu geliştirilmiştir. Bu anket formunda, alanyazında bu konu ile ilgili yapılan çalışmalardan fikir edinilerek, katılımcılara yöneltilecek açık uçlu soruların yer aldığı bir soru havuzu oluşturulmuştur. 8 soru maddesi ile oluşturulan bu ön görüşme formu, Sosyal Bilgiler eğitimi alanında uzman üç öğretim üyesi tarafından incelenmiş ve 2 soru maddesinin ölçekten çıkarılması, diğerlerinde ise ifadelerdeki belirsizliklerin giderilmesine yönelik tavsiyeler alınmıştır. Alan uzmanlarının bu önerileri doğrultusunda yapılan düzeltmelerden sonra mülteci öğrencisi bulunan 2 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile ön görüşme yapılmış, bu görüşme çerçevesinde amaca hizmet etmediği düşünülen bir soru maddesi daha araştırmacılar tarafından ölçekten çıkarılmıştır. Böylece araştırma ölçeğine son hali verilerek, 5 maddeden oluşan bir görüşme formu olarak asıl uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma, mülteci öğrencileri olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden, gönüllü katılımcı olanlarla birlikte yürütülmüştür. Bu öğretmenlerden görüşme için uygun bir zaman öğrenilerek, o saatte, öğretmenin okul içerisinde uygun bulunduğu bir mekanda görüşme yapılmıştır. Görüşmede, öğretmenin izni ile görüşme ses kayıt cihazına alınmış ve sonrasında görüşmenin tamamı yazılı doküman haline getirilmiştir.

Verilerin analizinde ise betimsel analiz yöntemi benimsenmiştir. Bu yöntemde, araştırmadan elde edilen veriler, çerçevesi daha öncesinde araştırma soruları ile belirlenen temalara ya da veri toplama sürecinde kullanılan veri toplama aracının uygun gördüğü sorulara/boyutlara göre düzenlenmekte ve özetlenerek yorumlanmaktadır. Bu analiz yönteminin bir diğer özelliği, görüşülen ya da gözlemlenen katılımcıların görüşlerinin doğrudan alıntılarla yansıtılarak verilerin dikkat çekiciliğinin artırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3. BULGULAR

Bu bölümde, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi ve mülteci öğrenciler doğrultusunda alınan görüşleri sunulmuştur.

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilerle İlgili Farkındalıklarına İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerle ilgili farkındalıklarına Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerle ilgili farkındalıklarına yönelik görüşleri

İfadeler	N
Sahip oldukları haklar	4
Türkçe bilmemeleri	5
Kültürel farklılıklar	3
İç savaştan kaçıp gelmeleri	2
Kendilerini bu ülkeye ait hissetmemeleri	1
Dersi geçme kaygılarının olmaması	1
Dersi iyi takip etmemeleri	1
Azimli olmaları	1
Psikolojik travma yaşamış olmaları	1
Yaşam koşullarının zorluğu	1
Bilgim yok	1

Tablo 2’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerle ilgili farkındalıklarının en fazla onların sahip oldukları haklar ve yaşadıkları dil sorunu ile ilgili olduğu görülmektedir. Öğrencilerin sahip oldukları haklar ile ilgili farkındalıklarına ilişkin ifadeler aşağıda yer almaktadır:

Ö8: .....*Bir de temel haklara sahip olduğumu düşündüğüm için kendi çocuklarımıza verdiğimiz hakların aynısına sahip olduğumu düşünüyorum.*

Ö11: *Mülteci öğrencilerin ülkemizde işte eğitim anlamında biraz daha öncelikli olması gerektiği ya da onların eğitim anlamında milli eğitim programına uygun bir şekilde yetiştirilmesi anlamında bir farkındalığım var.....*

Ö10: ...., *yani onlara yalnız olmadıklarını, onlara değer verildiğini, onların başka bir yerde olsa bile insan olarak diğerlerinden farklı olmadıklarının farkında oldurmaya çalışıyorum.*

Ö2: ... *Öğrenciler bizim gibi normal eğitim öğretim görebiliyorlar. Böyle bir hakları var şu an.*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerinin Türkçeyi yeterli düzeyde kullanamadıklarına ilişkin farkındalıklarını ifade eden bulgular ise aşağıdaki gibidir:

Ö1: ... *Aslında sadece Türkçe konuşmada sıkıntı var. Yani ben onlardan daha iyi Türkçe konuşabiliyorum. Sonuçta bu benim anadilim. Tek farkındalığım bu.*

Ö8: .....*Ama en azından irtibat kurabilecek kadar onlarla aynı dili konuşmaya gayret ediyorum. Onların dilini öğrenmeye çalışıyorum kendi adıma.....*

Ö3: .... *Özellikle dil konusunda farklılıklarımız var. O yüzden mülteci öğrencilerimize faydalı olmaya, yardımcı olmaya çalışıyoruz.*

Ö10: ..... *Bizde o çocukların mesela mümkün olduğu kadar ödev yapamama, kaynak bulamama konusunda ya da bir şey söylediğimiz zaman dil problemi yüzünden anlamamaları. Onlara zaman zaman genel tekrarlar yaptığımız oluyor.....*

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin mülteci öğrencilerin kültürel farklılıkları ile ilgili farkındalıklarının olduğu da belirlenmiştir. Bu durumla ilgili öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

Ö1: ..... *Dönemin başında birçok farklılıkları olduğunu sezmiştim ama bireysel farklılıklardan dolayı pek bir şey diyemedim. Sonuçta farklı bir kültüre sahip oldukları için bunu kınamamak gerekiyor.*

Ö3: .....*Ne kadar komşu ülke olsa da dini açıdan aynı toprakların insanı olsak da kültürel açıdan farklılıklarımızın olduğunun da farkındayız.....*

Ö9: *Farkındalık olarak çocukların farklı bir bölgeden geldiklerini ve kendi öğrencilerimize özellikle hani bu farklılıkların bir zenginlik olduğunu anlatmaya çalışıyoruz.....*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin hayat koşullarının zorluğuna atıfta bulunan ifadeleri ise aşağıdaki gibidir:

Ö7: *Tarihçi ve Sosyal Bilgilerci olduğum için en azından o ülkeler hakkında ve o ülkelerin yaşadığı sorunlar hakkında diğer branşlara göre daha fazla bilgi sahibiyim. Dolayısıyla onların ülkelerinde neler yaşadığını, hangi sebeplerle ülkelerini tek edip, ülkemize sığındığını ve Niğde'nin de mülteci toplanma yeri olduğunu biliyorum ve elimden geldiğince de çocuklara yardımcı olmaya çalışıyorum.*

Ö3: *Özellikle de bu çocukların kendi ülkelerindeki, Suriye'deki iç savaştan kaçıp ülkemize sığındıklarının farkındayız. Bir kısmının ailesini kaybettiğinin bir kısmının akrabalarını kaybettiğinin, vatanlarını, memleketlerini terk ettiğinin farkındayız.*

Ö4: *Mülteci öğrencilerin hangi koşullarda kaldığını, hangi zorlukları çektiğini ve hangi aşamalardan sonra Türkiye'ye geldiklerinin farkındayım. Dolayısıyla derslerde bu şekilde davranıyorum onlara.*

3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilerle İlgili Yaşadıkları Problemlere İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerle ilgili herhangi bir problemlerinin olup olmadığı Tablo 3'te yansıtılmıştır:

Tablo 3.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerle ilgili problemlerine ilişkin görüşleri

İfadeler	N
Sorun yok	7
Derse aktif katılmama	3
Diğer çocuklarla iletişim kuramama	3
Sınıf disiplinini bozma	2

Tablo 3'e göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yarısından fazlası mülteci öğrencilerin sınıflarında olmalarından rahatsız değiller. Bu durumu yansıtan öğretmen ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö9: *Rahatsız değilim. Ben zaten her farklılığın bir zenginlik olduğunu düşünüyorum.....*

Ö4: *Onların yaşadığı sorunları az çok bildiğim için. Onların yaşadığı tek sorun eğitim sorunu değil. Onların beslenme, barınma, güvenlik gibi sorunları da var. Dolayısıyla bunları bilmem onlara daha yakın olmamı sağlıyor benim.*

Ö1: *Sorun yok. Bir çok farklı kültürün tek bir çatı altında birleşip aynı yerde eğitim görmesi beni çok mutlu ediyor....*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden, sınıf ortamında mülteci öğrenciler ile ilgili yaşadıkları problemleri yansıtanlardan bir kısmı, mülteci öğrencilerin derse katılım düzeyinin düşük olmasından söz etmiştir. Bu durumla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö7: *... Yalnız çocuklar çok nötr kalıyorlar. Derse katılmıyorlar. Ara sıra da olsa soru sorduğumuzda cevap alamıyoruz.*

Ö3: *Sadece tek sıkıntı çocukların okuma ve yazmalarında gerileme olduğu için, geri oldukları için bizim hızımıza ancak yetişebiliyorlar.*

Ö10: *..... Bir şey söylediğim zaman onlar not tuttururken -genelde not tuttururum- onların geride kaldıkları oluyor. Onun için onlara tekrar ediyorum. Diğer öğrencilerden dinlemeyenlere kızırım genellikle dinlemeyip de yazmayanları , ama onlara asla kızmıyorum. Çünkü onların böyle bir problemi var. O anlamda dil problemi yüzünden not tutarken geride kalıyorlar.....*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sorun olarak gördükleri bir başka durum ise, mülteci öğrencilerin iletişim sorunları ile ilgilidir. Bununla ilgili öğretmen görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

Ö7: *..... Diğer çocuklarla da sosyal iletişim kurmakta zorlanıyorlar.....*

Ö10: *..... Onlara diğer öğrenciler tarafından dışlama anlamında bir şey olursa ısrarla ona dikkat ediyorum.*

Ö2: *...En büyük sorun dil sorunu. Arkadaşlarıyla tam olarak anlaşamadıkları için bazen kavga filan edebiliyorlar yani...*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden mülteci öğrencilerin sınıf içi disiplin kurallarına uymama sorununu dile getirenlerin ifadeleri ise aşağıdaki gibidir:

Ö6: *Mülteci öğrencilerin aslında Türk öğrencilerle aynı sınıfta derse girmeleri taraftarı değilim. Çünkü dersin düzenini çok bozuyorlar. Tam olarak algılayamadıkları için. Dikkati başka şekilde dağıtıyorlar sınıfta. İçlerinde uyumlu olan çok az. Sessiz kalıp dinleyen yani derse katılan....*

Ö5: *... Ama beş kardeşin beşi bir olmadığı gibi bunların da aralarından sınıf ortamında dersin işleyişini bozan çocuklar olabiliyor...*

3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bu Dersin Mülteci Öğrenciler Açısından Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin mülteci öğrenciler açısından gerekliği ile ilgili ifadeleri Tablo 4'te görülmektedir:

Tablo 4

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu dersin mülteci öğrenciler için gerekliği ile ilgili görüşleri

İfadeler	N
Ülkemiz hakkında bilgi edinme	5
Toplumsal hayatımız hakkında bilgi edinme	5
Vatandaşlık konularında bilgi edinme	2
Değer öğretimini gerçekleştirme	2
Dil gelişimi	1
Ülkemiz ile kendi ülkeleri arasındaki ilişkileri öğrenme	1
Sosyal kabul gerçekleştirme	1

Tablo 4'e göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin gerekliği ile ilgili en fazla uzlaştıkları konulardan bir tanesi mülteci öğrencilerin ülkemiz hakkında bilgi edinmelerine yöneliktir. Bu konu ile ilgili ifadeler ise aşağıda belirtilmektedir:

Ö5: *..... İllaki ülke ile ilgili coğrafyası ile ilgili tarihi ile ilgili. O yüzden Sosyal Bilgiler dersinin onlara faydalı olduğunu düşünüyorum.*

Ö3: *... Çünkü onlar yeni bir devlete geldiler, yeni bir ülkeye geldiler, dolayısıyla geldikleri ülkeyi yani Türkiye'yi tanımaları gerekiyor. ...*

Ö9: *Bu ülkenin güzelliklerini, tarihi geçmişini, herkesin öğrenmesi gerektiği gibi eğer bu ülkede onlar da yaşıyorlarsa, onların da öğrenmesi gerekiyor tabii ki.....*

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin gerekliğine ilişkin yaptıkları bir diğer vurgu ise mülteci öğrencilerin toplumsal hayatımızı öğrenmeleri yönündedir. Bu duruma ilişkin ifadeler ise aşağıdaki gibidir:

Ö8: *Çünkü özellikle buldukları toplumlarda bazı kurallar ile bizim toplumsal kurallarımızın bazı alanlarda farklılık gösterdiğini düşünüyorum. O yüzden içinde buldukları topluma uyum sağlamaları açısından Sosyal Bilgiler dersinin gerekli olduğunu düşünüyorum.*

Ö2: *... Bizim kültürümüzü bir an önce öğrenmeleri lazım. ...Sonuçta kendi içimizde yaşıyorlar ve bu yüzden sosyal davranış kurallarını öğrenmeleri lazım.*

Ö10: *En azından insanın topluma kazandırılması bu dersin en önemli amacı. ... Bunların kendilerini yalnız hissetmemeleri, toplumun bir ferdi olarak kendilerinin farkında olmalarını sağlamak için kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorum ....*

Öğretmenlerin diğer atıfları da vatandaşlık hak ve sorumlulukları ile değer öğretimindedir. Aşağıda bununla ilgili ifadeler yer almaktadır:

Ö1: *...Çünkü Sosyal Bilgilerin ilk konusu hak ne, hukuk ne? Bunları öğreniyorlar. Bir nevi bilinçli bir vatandaş olması için onlara bilgi vermeye çalışıyoruz.*

Ö3: *Sosyal Bilgiler dersi milli ve manevi değerleri öğreten, kültürümüzü öğreten bir ders olmasının yanında evrensel değerleri de öğreten bir ders. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersinin ben gerekli olduğunu düşünüyorum.*

3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mülteci Öğrenciler ile İlgili Öğretim Etkinliklerine İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin derse olan ilgi ve isteklerini artırmak adına yaptıkları herhangi bir öğretim faaliyeti olup olmadığına yönelik görüşleri Tablo 5'te yer almaktadır:

Tablo 5

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrenciler açısından özel bir etkinliklerinin olup olmadığına dair görüşleri

Sınıf dışı etkinlikler	4
EBA kullanımı	3
Yok	3
Drama	2
Dil gelişimine destek	2
Birebir sözlü telkinler	1

Tablo 5'te Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersi mülteci öğrenciler açısından verimli kılmak adına yaptıkları birtakım faaliyetler olduğu kendi söylemlerinden anlaşılmaktadır. Aşağıdaki ifadeler öğretmenlerin *sınıf dışı etkinlikleri* önemstediklerinin bir göstergesidir:

Ö3: *Ders dışı faaliyetler olarak informal eğitime önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Daha çok müzeler gezilebilir, müze eğitimine önem verilebilir.....*

Ö9: *.....Mesela müze gezileri yaptık o önemliydi.....*

Ö1: *Bizim okulumuzun hemen yanında Türk eğitim gönüllüleri var bizzat öğrencilerimi oraya götürdüm. Oraya götürünce öğrenciler bir soru sormaya başlıyor. ...*

Öğretmenlerin ders içi etkinlik olarak EBA'yı kullandıklarına dair ifadeler de şöyledir:

Ö1: *..... Hatta EBA' dan da çok yararlanıyoruz. Tamam kalıcı oluyor ama bir iki gün sonra soru sorduğumda bir bakıyorum kimse cevap vermiyor.....*

Ö4: *.....Okuma yazma bilenlere ve Türkçeyi anlayan öğrencilere yönelik herhangi bir sıkıntı yaşamıyoruz. Onlarla zaten dersi EBA'dan da işlediğimizden dolayı EBA'daki videolar, görseller onlar için iyi oluyor.....*

Öğretmenlerin bir kısmının mülteci öğrencilerle ilgili hiçbir özel çabalarının olmadığı da görüşmelerden anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin bununla ilgili gerekçeleri aşağıdaki gibidir:

Ö5: *Bu öğrenciler kısa süreli bizim okullarımızda kaldıkları için çoğu zaman hani görmezden geliniyorlar. Nasıl olsa gidecek, sadece burada kayıtlı görünmek için geliyorlar. ...*

Ö7: *Çok fazla buna zaman ayıramıyoruz. ... Kendi öğrencilerimizi sınavlara hazırlıyoruz. Mülteciler için ne yazık ki çok özel bir program geliştiremiyoruz.*

Ö6: *Fazla bir çabamız yok çünkü sınıflarımız zaten çok kalabalık kırkın üzerinde mevcutlarımız. Öyle olunca şimdi o çocuklarla ayrı ilgilenmek onlara ayrı ders içi ders dışı özel ilgi yapacak zamanımız yok yani, sınıflar kalabalık.....*

Mülteci öğrencilerin ilgisini çekmek amacı ile öğretmenlerin uyguladığı bir diğer yöntem ise dramadır. Bununla ilgili ifadeler aşağıdaki gibidir:

Ö1: *... görsel olunca daha farklı oluyor tabi ki. Ben de bunu drama şekline getirdim.....*

Ö2: .....*Ders içinde işte bazen drama yaptırıyorum. Sınıf içinde yaptığımız etkinliklere katıyorum sosyalleşsinler diye.*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin her ne kadar mülteci öğrencilerin Türkçeye hakim olmaları adına bir sorumlulukları olmasa dahi, bu konuda da bir takım faaliyetleri olduğu kendi söylemlerinden anlaşılmaktadır. Aşağıda yer alan ifadeler bu durumla ilgilidir:

Ö8: .....*Belirli aralıklarla Türkçe destek odasına alıp, onların Türkçeyi daha iyi anlaması için onlarla özel birebir çalışmalar yapıyoruz.*

Ö4: ..... *Türkçe bilmeyen çocuklar için birazcık zorlanıyoruz. Bununla ilgili okuma çalışmaları yapıyoruz.*

3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bu Dersin Öğretim Programının Mülteci Sorunu Açısından Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğretim programının mülteci öğrenciler açısından yeterliliğine ilişkin görüşleri Tablo 6’da yer almaktadır:

Tablo 6	
<i>Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğretim programının yeterliliğine ilişkin görüşleri</i>	
Yetersiz	6
Eksikler var	3
Yeterli	2

Tablo 6’ya göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu öğretim programının mülteci öğrenciler için yeterli olmadığı düşüncesine sahiptir. Öğretmenlerin bu durumla ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö7: .....*Müfredat genelde Türk tarihine yönelik olduğu için eksik. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler müfredatının içine ilgili ülkeler; hele hele Türkiye’ye çok fazla mülteci gönderen ülkelere ilişkin ara konular, paragraflar, metinler, okuma parçaları yerleştirilirse, en azından kendi öğrencimiz de ilgili ülkeleri daha yakından tanımış olur ve daha sağlıklı zeminde gelişir.*

Ö8: *Şu anda uyguladığımız müfredat yeterli kazanıma sahip değil ama yenilenen müfredatın bunu göz önünde bulundurularak hazırlanacağını düşünüyorum.*

Ö11: *Kazanımlar anlamında mülteci çocuklara yönelik hani onların seviyesine uygun bir şey değil. ...*

Ö9: *...Mülteci sorunu ile ilgili yeterli kazanım olduğunu düşünmüyorum. ...*

Öğretim programının yeterli olduğunu ancak eksiklerin olabileceğini ifade eden öğretmenler ise bunu şu şekilde dile getirmektedir:

Ö10: *... Olmamasına rağmen o çocuklar için bazı işte özel cümleler kurabiliyoruz. Bu program içinde olmayabilir ama biz durumun farkında olduğumuz için öyle yapmak zorunda kalıyoruz.*

Ö2: *... Yani mülteci çocuklara yönelik bir içerik yok ama evrensel değerler açısından konular var. ...*

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada artık Türkiye’nin bir gerçeği olarak kabul edilen mülteci sorununun Sosyal Bilgiler dersi açısından yansımaları öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın ilk alt boyutunda sorgulandığı üzere, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrenciler açısından en önemli farkındalıklarının, mülteci öğrencilerinin dil yetersizlikleri, kültürel farklılıkları ve sahip oldukları haklarla ilgili olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin dil yetersizlikleri ile ilgili farkındalıkları genel olarak sınıfında mülteci öğrencisi bulunan bütün öğretmenler için geçerlidir (Erdem, 2017; Şeker ve Sirkeci, 2015; Saklan ve Erginer, 2017; Doğutaş, 2016; Tösten, Toprak ve Kayan, 2017). Öyle ise, şu gerçeği kabul etmek gerekir ki mülteci öğrencilerin büyük çoğunluğunun, ev sahibi ülkenin hakim dilini okumakta ve konuşmakta zorluk çekmesi

doğaldır (Schleicher, 2015) ve o dile adapte olmaları da zaman alabilir. Türkçenin etkili bir şekilde öğretimine yönelik hazırlanacak bir programın amaca uygun bir şekilde yürütülmesi mültecilerin ülkemizdeki sosyal hayata uyumları açısından önemlidir (Büyükkız ve Çangal, 2016). Yine araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bir diğer farkındalıkları olarak tespit edilen kültürel farklılıklar mülteci sorununun önemli boyutlarından biridir. Mültecilerin, farklı dil, kültür ve yaşam tarzına sahip olmalarının ülkemize entegrasyonlarını zorlaştırdığı görülmekte ve hukuki alanda düzenlemeler ve sosyal uyum politikalarını zorunlu hale getirmektedir (Özdemir, 2017). Ne var ki, kültürel farkındalıkları anadil ile ayırtmak çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle alanyazında mülteci öğrencilerin dil yetersizliğini vurgulayan birçok çalışmada yine kültürel farkındalığın da önemli bir unsur olarak yer aldığı görmek mümkündür (Erdem, 2017; Şeker ve Sirkeci, 2015; Saklan ve Erginer, 2017; Tösten, Toprak ve Kayan, 2017; McBrien, 2005). İki unsurun birbiri ile ilişkisi, dil yetersizliğinden dolayı kısa cevaplar verme, konuşmak yerine kendi kültürüne ait birtakım beden dili özelliklerini kullanma gibi, öğretmenin öğrenciyi yanlış değerlendirmesine neden olacak birtakım davranışlar şeklinde görülebilir (Cheng, 1998). Nitekim, anadil de dahil olmak üzere kendi kimlik özelliklerini yaşatmak için mücadele eden, içinde buldukları toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerleri kabullenmekte zorluk çeken ya da bunu reddeden ailelerin çocuklarında kültürel açıdan uyumsuzlukların gün yüzüne çıkması daha yüksek bir olasıdır (Banner, 2016). Burada öğretmene büyük iş düşmektedir. Öğretmenlerin etkin bir kültür okuryazarı olarak farklı kültürlerle sahip öğrencilerinin özel gereksinimlerinden haberdar olup, öğrenme ortamında öğrencilerin sosyal iletişimlerini olumlu yönde geliştirecek birtakım öğrenme stratejilerini uygulamaları, öğrencilerin dil ve kültürel açıdan engellerini aşmalarına destek olacaktır (Wubbels, Brok, Veldman ve Tartwijk, 2006). Aynı zamanda mülteci öğrencilerin kendi kültürlerine saygı duyarak, onları *oldukları gibi kabul etmek* (Eisenbruch, 1988) ancak dil yeterliliklerini de sağlayarak yaşadıkları topluma uyumlarını sağlayacak bir kültürleştirme faaliyetini gerçekleştirmek için etkili bir eğitim programının önemli unsurlarından biri olacaktır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerle ilgili bir diğer farkındalıkları ise onların sahip oldukları haklar ile ilgilidir. Araştırmada, öğretmenlerin genel anlamda çocuk hakları ve daha spesifik olarak çocukların eğitim hakkı ile ilgili farkındalıklarını belirten ifadeler de yer almaktadır. Söz konusu mülteci çocuklar olduğunda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22. Maddesinde mülteci çocuklara atıfta bulunulmakta, çocuk haklarının genel ilkeleri ve hak grupları bağlamında değerlendirildiğinde, mülteci çocukların yaşam ve güvenlik, her türlü tehlikelerden korunma, ayrımcılığa maruz bırakılmama, ifade ve katılım özgürlüğünü gerçekleştirme gibi bazı haklara sahip olmaları gerektiğinden söz edilmektedir (Odman, 2008, Akt. Ardic Çobaner, 2015). Ayrıca, bir çocuğun sığındığı bir ülkede sosyal ve toplumsal entegrasyonunu sağlamada envansel olarak sahip olduğu eğitim hakkını kullanması da doğaldır. Nitekim, ülkemizde, Eylül 2013 itibarıyla, sığınmacıların eğitim haklarını kullanmaya yönelik Millî Eğitim Bakanlığı'nın uygulamalarında bir hareketlilik yaşanmıştır (Seydi, 2014). Halihazırda, MEB'in mülteci çocukların eğitim kurumlarına erişimi, Türkçe ve kendi anadilleri desteği ve eğitimin ücretsiz olması gibi konularda pozitif yönde uygulamaları olsa dahi (Kızıl ve Dönmez, 2017), eğitim kurumlarına devam eden mülteci çocukların özellikle de yeterli düzeyde Türkçe bilmemeleri- ki bu sorun ulusal müfredat takip edildiği için önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır-, ekonomik zorluklar yaşamaları ve toplumsal uyumu gerçekleştirememesi gibi bazı sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir (Human Rights Watch, 2015). Ayrıca, Türk çocukların velilerinin mülteci çocukların okullara kaydolmalarından dolayı yaşadıkları memnuniyetsizlikleri, öğretmenlerin yaşanan birtakım ayrımcı tutum ve davranışları bertaraf etme konusundaki yetersizlikleri, yine okuldaki idareci ve öğretmenlerin mültecilerin sahip oldukları ulusal haklardan haberdar olmamaları gibi durumlar mülteci çocukların okula devam etme ile ilgili istek ve motivasyonlarını olumsuz etkileyebilmektedir (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015).

Araştırmanın diğer alt boyutunda ise Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kendi derslerinde mülteci öğrencilerle ilgili yaşadıkları problemlerin neler olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerle ilgili en fazla derse aktif katılma ve Türk arkadaşları ile iletişim kurma konusunda yaşadıkları sıkıntılarının olduğu görülmüştür. Olağan durumlarda öğrencilerin derse katılmama sorunlarının temelinde okuma yazma ya da konuşma ve dinleme gibi becerilerin yetersizlikleri yatmaktadır (Erdem, Kaya ve Yılmaz, 2017). Daha önce de belirtildiği gibi, mülteci öğrencilerin dil yetersizliği, bu becerilerin onlarda düşük düzeyde olmasının bir nedeni olabilmektedir. Ki, bu durum onların akademik başarı ve motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Mülteci öğrencilerin derse aktif katılmalarını sağlamak için dil gelişim düzeylerinin artırılması, sorunun giderilmesinin önemli bir parçası olabilir ancak tek başına yeterli değildir. Mülteci öğrencilerin yaşamış oldukları psikolojik travma onların bilişsel (Sinclair, 2001, Akt. McBrien, 2005) olduğu kadar duygusal ve sosyal gelişimlerini etkilemektedir (Şirin ve Şirin, 2015). Nitekim, mülteci öğrencilerin sosyalizasyon süreci diğer öğrencilerle yaşadıkları iletişim sorunları (Levent ve Çayak, 2017), içerisinde buldukları yaşam koşulları (Kartal ve Başçı, 2014) ve yaşadıkları travmaya bağlı olarak içine kapanıklık ve kendi içlerinde gruplaşma (Keskinlikç Kara ve Şentürk Tüysüzer, 2017) gibi nedenlerle gecikebilmektedir. Mülteci öğrencilerin bir kısmı, ebeveynlerinin ve yaşadıkları toplumun beklentilerinin aksine düşük sosyo-ekonomik düzey, kültürel yozlaşma ya da sosyal dışlanma gibi olgulardan dolayı okulu terk edebilmektedir (Portes ve Rumbaut, 2001, Akt. McBrien, 2005).

Araştırmanın bir diğer alt boyutunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteciler açısından kendi derslerinin gerekliliği ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Katılımcı öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersinin en çok mülteci öğrencilerin ülkemizi tanımalarını ve toplumsal hayatımızı öğrenmelerini sağlayacağı yönünde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerin en fazla vurguladığı bu iki yaklaşımdan ilkinin ele alırsak; öğretmenlerin mülteci öğrencilerin bu ülkenin özellikle de tarihini ve coğrafyasını bilmeleri ile ilgili olarak alan yazın referans alındığında, bir ülkenin tarihi öğretilerek, toplumsal değerlerini ve kültürünü benimseyen ve aynı zamanda kimlik gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayan bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Nihayetinde, tarih öğretimi öğrencilere bilimsel bir bakış açısı ve üst düzey düşünme becerileri kazandırır (Demircioğlu 2014; Güven, 2014; Dinç, 2009). Yine bir ülkenin coğrafyasını bilen bir birey de o ülkenin ekonomik etkinliklerinden büyük ölçüde haberdar olur (Küçük, 2000). Bir ülkenin fiziki coğrafya özelliklerinin o coğrafyada yaşanan siyasi oluşumlar ve gelişmeler üzerindeki belirleyici rolü de yine coğrafya konularının öğretiminin ne denli önemli olduğuna kanıttır (Akengin, 2013). Öğretmenler açısından mülteci öğrenciler için Sosyal Bilgiler dersinin gerekliliğinin bir diğer önemli nedeninin ise toplumsal yaşamımızı tanımaları olduğundan daha önce söz edilmişti. İçerisinde yaşadıkları toplum mülteci çocuklar için hayatın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Bu gerçeği kabul etmek ve toplumsal dışlanmayı değil de toplumsal uyumu tercih etmek onlar için daha olumlu bir durumdur. Öyle ise, mülteci öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinden öğrenecekleri çok şey var demektir. Nitekim, alanyazında, Sosyal Bilgilerin kuramsal temellerinin Sosyal Bilgiler dersinin önemi ve gerekliliği açısından değerlendirildiğinde, bu dersin bireyin yaşadığı hayatı daha iyi anlamlandırabilmesine yönelik birtakım becerilere sahip olacak şekilde eğitimini ve böylece demokratik değerlerle donatılmış etkili ve katılımcı vatandaşlar olarak yetişmelerini amaçladığı görülmektedir (Doğanay, 2004; Martorella, 1998, Akt. Öztürk ve Dilek, 2004; Journell, 2011; Risinger, 1997 Akt. Howe ve Marshall, 1999; Bayır, 2016; Giacomo, 2015; Ahrari, Othman, Hassan, Samah, ve Lawrence 2013). Bu bağlamda, Sosyal Bilgilerin, bireyin formal eğitim sürecinde, toplumsallaşmasına sistematik olarak katkı sağlayan çok önemli bir ders olmasının, mülteci öğrencilerin içerisinde yaşadıkları ülke ve toplum hakkında birtakım bilgileri edinmeleri, sahip olunan maddi ve manevi değerleri bilmeleri, saygı duymaları ve içselleştirmeleri açısından onların toplumsal entegrasyonlarını hızlandıracaktır. Aynı zamanda onların hukuksal statüleri ne olursa olsun toplumsal bir varlık olarak bu toplum ile uyumlu bir birey olarak hayatlarını sürdürmeleri ve toplumsal huzur ve refahımızı bozacak hiçbir faaliyet içerisine girmemeleri de yine ülkemiz açısından önemli bir beklentidir.

Sosyal Bilgiler dersi mülteci öğrenciler için bu kadar önemli iken, onların derse karşı ilgi ve motivasyonlarını artırmak ve aktif katılımlarını gerçekleştirmek üzere yapılan öğretmen faaliyetlerini merak etmemek mümkün değildir. Bu çerçevede, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerine yöneltilen araştırma sorusunun karşılığı ise öğretmenlerin bu öğrencilere karşı nötr olmadıkları ve birtakım çabalarının olduğu yönündedir. Öğretmenlerin bu çabalarının ise sınıf dışı etkinlikler ve drama olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde sınıf dışı etkinlikler tarihi ve coğrafi mekanların etkili öğretimi (Meydan ve Akkuş, 2014; Altın ve Demirtaş, 2015) ve dersin zevkli ve kalıcı olması (Çelikkaya ve Kuş, 2009) açısından önemlidir. Öğrencilerin dersle ilgili herhangi bir mekân ya da objeyi doğrudan gözlemlemesi onun o konuya bakış açısını daha da zenginleştirmektedir (UNESCO, 2010). Üstelik sınıf dışı etkinliklerin öğrencilerin değer gelişimine katkıda bulunarak onların özgürlük, özgüven, sahiplenme, özgün olma, dış çevreye karşı farkındalığının ve duyuşsal becerilerinin gelişmesi gibi katkıları da vardır (Waite, 2011). Alanyazında yer alan bu araştırmaların tespitlerinin katkısının yanısıra, ders dışı etkinliklerin mülteci öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve sosyalleşmelerine destek olacağı (Gömlüksiz ve Özdaş, 2013; Köse, 2013), onların sınıf içi disiplini gerektirmeyen daha rahat bir ortamda bulunmalarını sağlayacağı, sınıf arkadaşları ile diyalog kurarak az ya da çok iletişim sorunlarını aşmalarına da yardımcı olacağı şüphesizdir. Araştırmada, ders dışı etkinliklerin yanısıra öğretmenlerin dramayı da dile getirmeleri yine, öğrencilerin ders içi etkili öğrenmeyi gerçekleştirmek adına yapabilecekleri bir diğer etkinlik (Moore, 2004) olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, öğrencilerin birebir içerisinde yer aldıkları bir öğrenme yöntemi olarak dramın Sosyal Bilgilerde etkili olduğuna dair alanyazında oldukça fazla araştırmanın yer aldığı görülmektedir (Çelikkaya, 2014; Koç, 2013; Karadağ ve Çalışkan, 2006; Nayci ve Adıgüzel, 2017; Aykaç ve Adıgüzel, 2011; Kartal, 2009; Metinnam, Keleşoğlu ve Özen, 2014; Morris, 2001; Rosler, 2008). Belki de bütün bu araştırmaların özetini Morris'in kendi düşüncelerini dile getirdiği bir yazısında bulmak mümkündür. Morris, bu yazısında, ortaokul yıllarında Sosyal Bilgiler dersinden asla hoşlanmazken öğretmenin yaptırdığı bir drama etkinliği sonrasında dersi ne kadar sevdiğinden söz etmekte ve bunun tek nedenini de “öğrenmenin içinde yer almasını” göstermektedir. Ona göre drama düşünmeyi ve hissetmeyi bir arada ve dengeli bir şekilde tutan, öğrenirken heyecanlandırıcı ve gerçek yaşamla bağlantılı sorumluluklar yükleyen çok iyi bir yöntemdir (Morris, 2001). Dramayı genel olarak eğitimde kullanmak bir yana, mülteci öğrenciler açısından getirileri düşünülerek yapılan birtakım projeler de alanyazında yer almaktadır. Bahçelievler Kocasinan İlkokulu (2016)'nun hazırlamış olduğu “Suriyeli Öğrencilerin Duygusal-Sosyal Gelişimlerinin Desteklenmesi ve Okula Uyumları Projesi” başlıklı proje ile Süleymanov (2016) tarafından yapılan “Suriyeli Mülteci Çocuklarla El Ele Projesi Sultanbeyli İlçesindeki Suriyelilerin Yaşam Deneyimleri” başlıklı proje bunlardan sadece ikisidir. Bu projelerin işleyişinde drama ön planda yer almaktadır.

Araştırmanın son alt boyutunda ise, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, öğretim programının mülteci öğrenciler açısından işlevselliğini değerlendiren görüşlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda yapılan görüşmelerde,

öğretmenlerin bir kısmı Sosyal Bilgiler öğretim programının içeriğinin mülteci öğrencilerin seviyesi açısından tekrar revize edilmesi gerektiğine ilişkin bir düşünceye sahip iken, bir kısmı ise öğretim programının içeriğinin ülkemizin tanıtımı açısından mülteci öğrenciler için yeterli olabileceği, evrensel değerlerle ilgili kazanımların olmasının da Türk ve mülteci öğrencileri aynı paydada buluşturmak üzere katkı sağlayacağı görüşündedir. Öğretmenlerin bakış açıları da dikkate alınarak şunu söylemek gerekir ki, her ülkenin kendi ulusal çıkar ve ideolojilerine bağlı olarak birtakım değerleri kendi ülke vatandaşlarına benimsetmesi doğal karşılanabilir. Ancak, göçmen veya mülteci statüsünde olan kişilerin, yaşadıkları ülkenin güvenliği riske edecek şekilde, kendi ülkelerinin benimsediği bir eğitim vizyonuna sahip olmaları asla kabul edilemez (Kızıl ve Dönmez, 2017). Ev sahibi ülkenin ise, eğitim sistemini düzenlerken, bu vatandaşların ayrımcılığa tabi olduğu bir anlayışı gerçekleştiren birtakım unsurları öğretim programlarında yer vermemesi gerekir. Bu doğrultuda, Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi" oldukça olumludur. Bu proje kapsamında *Yabancı Uyruklu Öğrencilere Yönelik Telif Eğitimi Çerçeve Öğretim Programı* hazırlanmış, Sosyal Bilgiler öğretim programı da yaşadığı topluma uyumlu, demokratik ve evrensel değerlere sahip bilgi ve becerilerle donatılmış bireyler yetiştirme amacı gözetilerek yapılandırılmıştır (MEB, 2018)

Sonuç olarak, özellikle de sınır komşusu ülkelerimizde yaşanan iç savaş ile ilgili birtakım olumsuz gelişmelerin ülkemize yansımaları mülteci sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mülteci sorunu çok boyutlu olarak yapılanmakla birlikte, mültecilerin hukuki boyutta elde ettikleri bazı haklar onların farklı kurumlarda yer almalarını sağlamaktadır. Eğitim kurumları da bunlardan biridir. Mülteci öğrencilerin sahip oldukları eğitim hakkını ülkemizde kullanmaları toplumumuza adaptasyonları açısından önemlidir. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler dersinin bu öğrencilerin eğitiminde yapıtaş derslerden biri olduğu unutulmamalıdır. Sosyal Bilgiler dersinin içeriği, öğrenme ortamı, ölçme değerlendirme şekli bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bu dersin, mülteci öğrencilerin üst düzeyde faydalanabilecekleri ve özellikle de aktif vatandaşlık yeterliklerini kazanabilecekleri bir ders olarak düzenlenmesini gerektirmektedir. Her derste olduğu gibi bu derste de;

- Mülteci öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri güvenli bir öğrenme ortamı sağlanırsa,
- Bu öğrencilerle etkili bir iletişim kurularak onların özellikle de duygusal tepkilerine olumlu geribildirim verilirse,
- Onların ders içi ve ders dışı aktivitelere katılımları desteklenirse,
- Sınıf içi disiplini sağlayacak kurallara uymaları sağlanır ve bu davranışları ödüllendirilirse bu öğrencileri derse kazandırmak daha kolay olabilir.

Ayrıca, Sosyal Bilgiler dersinin içeriği mülteci öğrencilerin gerçek yaşam öyküleri ile birebir ilgilidir. Yeri geldiğinde onların yaşam tecrübelerini sınıf içinde paylaşmalarını sağlamak hem onların özgüvenlerini artıracak hem de diğer öğrencilerin onları daha yakından tanımalarını ve empati kurmalarını sağlayacaktır. Yine, derslerde mültecilerin geldikleri ülkede yaşadıklarını anlatan film ve belgeseller izletilerek ya da onların yaşam öykülerine ders kitaplarında okuma parçaları olarak yer verilerek onların duygularına tercüman olmak mümkündür.

KAYNAKÇA

- AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), (2018). Barınma merkezlerinde son durum. *Geçici Barınma Merkezleri Raporu*, 03.08.2018 tarihinde https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/13_08_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf adresinden alınmıştır.
- Ahrari, S., Othman, J., Hassan, S., Samah, B. A. & Lawrence, J. (2013). Role of social studies for pre-service teachers in citizenship education, *International Education Studies*, 6(12), 1-8.
- Akengin, H. (2013). *Siyasi coğrafya: insan ve mekan yönetim (2. Baskı)*, Ankara: Pegem Akademi.
- Akıncı, B., Nergis, A. ve Gedik E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: göç ve toplumsal kabul, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar, *Balkan ve Yakın Doğu Bilimler Dergisi*, 03(03), 16-29.
- Altın, B. N. ve Demirtaş, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı eğitim etkinlikleri, *Sosyal bilgiler öğretimi (4. Baskı, Edt. Mustafa Safran)*, 509-543, Ankara: Pegem Akademi.
- Ardıç Çobaner, A. (2015). Çocuk hakları bağlamında Suriyeli mülteci çocukların haberlerde temsili, *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 27-54.
- Arisi, R. O. (2011). Social studies education as a panacea for national security in Nigeria, *African Research Review*, 5(2), 254-262.
- Aykaç, M. ve Adıgüzel, Ö. (2011). Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı dramının yöntem olarak kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 297-314.
- Bahçelievler Kocasinan İlkokulu, (2016). Suriyeli öğrencilerin duygusal-sosyal gelişimlerinin desteklenmesi ve okula uyumları projesi, 02.08.2018 tarihinde http://kocasinanio.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/28/726700/dosyalar/2017_04/15232620_suriyeli_YYrenciler-son.pdf adresinden alınmıştır.
- Banner, A. (2016). Valuing difference in students' culture and experience in school science lessons, *Cultural Studies of Science Education*, 11, 1071-1079.
- Bayır, Ö. G. (2016). The role of social studies course in creating society with skilled citizens: pre-service elementary teachers express their views, *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 7(4), 493-520.
- Blandford, A. (2013). Semi-structured qualitative studies. In: Soegaard, Mads and Dam, Rikke Friis (eds.). "The Encyclopedia of Human-Computer Interaction, 2nd Ed.". Aarhus, Denmark: The Interaction Design Foundation. Retrieved August 20, 2018 from http://www.interactiondesign.org/encyclopedia/semi-structured_qualitative_studies.html.
- Büyükkız, K., K. ve Çangal, Ö. (2016). Suriyeli misafir öğrencilere türkçe öğretimi projesi üzerine bir değerlendirme, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1414-1430.
- Cheng, L. L. (1998). Enhancing the communication skills of newly-arrived Asian American students. ERIC Clearinghouse on Urban Education New York NY, 136, Retrieved August 28, 2018 from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED420726.pdf>.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz (2. Baskı)*, (Ahmet Aypay, Çev Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakı, F. (2011). Arap Baharı İslam üzerine söylemsel dönüşümün habercisi mi?, *Journal of Academic Inquiries*, 6(2), 125-140.
- Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları teknikler, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-758.
- Çelikkaya, T. (2014). Sosyal Bilgiler dersinde drama yönteminin önemi ve uygulama örnekleri, *Turkish Studies*, 9(2), 447-470.
- Demircioğlu, İ. H. (2014). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar (4. Baskı)*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dinç, E. (P. Stearns'ten çeviri) (2009). Neden tarih öğreniyoruz?, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 118-127.
- Doğanay, A. (2004). Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler öğretimi, *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi (4. Baskı, Edt. C. Öztürk ve D. Dilek)*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Doğutaş, A. (2016). Tackling with refugee children's problems in turkish schools, *Journal of Education and Training Studies*, 4(8), 1-8.
- Eisenbruch, M. (1988). The mental health of refugee children and their cultural development, *The International Migration Review*, 22 (2), 282-300.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları betimsel öğretimsel sorunlar ve çözüme dair öneriler, *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.

- Erdem, M., D., Kaya, İ. ve Yılmaz A. (2017). Örgün eğitim kapsamındaki Suriyeli çocukların eğitimleri ve okul yaşantıları hakkında öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(3), 463-476.
- Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi, *Analiz*, 153, 1-25.
- Ercan, E. M. (2016). Mülteci krizi bağlamında Türkiye-AB ilişkileri ve geri kabul anlaşması, *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1), 1-22.
- Giacomo, M. D. (2015). Teaching for social justice and approaches to citizenship education in the social studies classroom, Unpublished Master Thesis, Toronto University, Ontario Institute for Studies in Education Retrieved December 5, 2018 from https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/68700/1/DiGiacomo_Marco_DM_201506_MT_MT_RP.pdf.
- GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), 2018. Uluslararası koruma: Mülteci, 09.08.2018 tarihinde http://www.goc.gov.tr/icerik3/multeci_409_546_549 adresinden alınmıştır.
- Gömleksiz, M. N. ve Özdaş, F. (2013). Serbest etkinlikler dersinin etkililiğine ilişkin öğretmen görüşleri: nitel bir çalışma, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (1), 105-118.
- Gümüştən, D. (2017). Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme, *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 5(10), 247-264.
- Güven, İ. (Ed.). (2014). *Tarih öğretimi, kuram ve uygulama*, (2. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Howe, G. D. & Marshall, D. D. (1999). Citizenship education, democracy and global shifts: re-thinking caribbean social studies, *Education for All in The Caribbean: Assessment 2000 Monograph Series* (Edt. Lynda Quamina-Aiyejina), UNESCO.
- HRW(Human Rights Watch), (2015). "Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum", Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller – kayıp nesil olmalarını önlemek, 22.08.2018 tarihinde <https://www.hrw.org/tr/report/2015/11/09/283247> adresinden alınmıştır.
- İBÜ (İstanbul Bilgi Üniversitesi) Çocuk Çalışmaları Birimi, (2015). Suriyeli mülteci çocukların Türkiye devlet okullarındaki durumu, politika ve uygulama önerileri, 14.08.2018 tarihinde <http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Journell, W. (2011). Social Studies, citizenship education, and the search for an American identity: an argument against a unifying narrative, *Journal of Thought*, 46 (3-4), 5-24.
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *İlköğretim Online*, 16(4), 1768-1776.
- Keskinkılıç Kara, S. B. ve Şentürk Tüysüzer, B. (2017). Sığınmacı öğrencilerin eğitimi sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 44, 236-250.
- Karadağ, E. ve Çalışkan, N. (2006). Sosyal bilgiler dersinde drama yönteminin kullanılabilirliği, (Örnek ders planı uygulaması), *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 35-44.
- Kartal, T. (2009). İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi ilk çağ tarihi konularının öğretiminde drama yönteminin öğrenci başarısına etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275- 299.
- Kızıl, Ö. ve Dönmez, C. (2017). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara sağlanan eğitim hizmetleri ve sosyal bilgiler eğitimi bağlamında bazı sorunların değerlendirilmesi, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 4, 207-239.
- Koç, İ. (2013). Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde drama yöntemini uygulama ve drama tekniklerine ilişkin yeterliliklerinin belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Korkmaz, A. (2016). Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri, *Akademik Hassasiyetler*, 83-116.
- Köse, E. (2013). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin sınıflandırılmasına yönelik bir öneri, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Eğitim Dergisi*, 2(2), 336-353.
- Küçükler, C. (2000). Yeni ekonomik coğrafya ve kalkınma, *Ekonomik Yaklaşım*, 11(38), 1-45.
- Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 21-46.
- McBrien, J. L. (2005). Educational needs and barriers for refugee students in the United States: A review of the literature, *Review of Educational Research*, 75(3), 329-364.
- Metinnam, İ., Keleşoğlu, S. ve Özen, Z. (2014). Teachers' views on using creative drama as a method in Social Studies education, *Journal of Education and Future*, 6, 43-57.
- Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal Bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422.

- MEB, (2018). Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi projesi: yabancı uyruklu öğrencilere yönelik telafi eğitimi çerçeve öğretim programı, Ankara. <http://pictes.meb.gov.tr/izleme/Uploads/telafi/Turkce.pdf>, 29.08.2018.
- Moore, M. M. (2004). Using drama as an effective method to teach elementary students, Senior Honors Theses. 113. Retrieved August 28, 2018 from <http://commons.emich.edu/honors/113>.
- Morris, R. V. (2001). Drama and authentic assessment in a Social Studies classroom, *The Social Studies*, 92(1), 41-44.
- Nayci, Ö ve Adıgüzel, Ö. (2017). Yaratıcı dramanın bir yöntem olarak kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi, *Eğitim ve Bilim*, 42(192), 349-365.
- Nurdoğan, A. K., Dur, A. İ. B. ve Öztürk, M. (2016). Türkiye'nin mülteci sorunu ve Suriye krizinin mülteci sorununa etkileri, *İş ve Hayat*, 2(4), 217-238.
- ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), 2014. Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: Bulgular, sonuçlar ve öneriler, ORSAM Rapor No: 189, 16.08.2018 tarihinde <https://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/04/suriyeye-komu-lkelerde-suriyeli-mltecilerin-durumu-bulgular-sonular-ve-neriler-t-rke.pdf> adresinden alınmıştır.
- Odia, A. A. (2014). Social Studies as an instrument for global peace: Analytical and prescriptive perspectives, *Review of Public Administration and Management*, 3(5), 106-116.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli mülteciler krizinin Türkiye'ye etkileri, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 114-140.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programları, *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi (4. Baskı, Edt. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek)*, s.47-81, Ankara:PegemA Yayıncılık.
- Rosler, B. (2008). Process drama in one fifth-grade Social Studies class, *The Social Studies*, 99(6), 265-272.
- Sağlam, H., İ. ve İlksen Kanbur N. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelemesi, *Özgün Araştırma*, 7(2),310-323.
- Saklan, E. ve Erginer, A. (2017). Classroom management experiences with Syrian refugee students, *Education Journal*, 6(6), 207-214.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkileri: Suriye göçü etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Schleicher, A. (2015). Helping immigrant students to succeed at school – and beyond, OECD, Retrieved December 3, 2018 from <https://www.oecd.org/education/Helping-immigrant-students-to-succeed-at-school-and-beyond.pdf>.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Süleymanov, A. (2016). Suriyeli mülteci çocuklarla el ele projesi Sultanbeyli ilçesindeki Suriyelilerin yaşam deneyimleri sonuç raporu, Türkiye-AB Projesi.
- Şeker, B. D., Sirkeci, I. (2015), Challenges for Refugee Children at School in Eastern Turkey, *Economics and Sociology*, 8(4), 122-133.
- Şirin, S. R. ve Şirin, L. R. (2015). The educational and mental health needs of Syrian refugee children, *National Center on Immigrant Integration Policy*, 1-32.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), 2018. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu göç ve uyum raporu, 24.07.2018 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf adresinden alınmıştır.
- Tösten, R., Toprak, M. ve Kayan, S. (2017). An investigation of forcibly migrated Syrian refugee students at Turkish public schools, *Universal Journal of Educational Research*, 5(7), 1149-1160.
- Turhan, E. (2017). Mülteci krizinin AB-Türkiye ilişkilerine etkileri: AB'ye üyelik sürecinden bir "stratejik ortaklığa" doğru mu?, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (31), 647-663.
- UNESCO, (2010). Module 26: Learning outside the classroom, teaching and learning for a sustainable future, Retrieved August 27, 2018 from www.unesco.org/education/tlsf/docs/module_26.doc.
- UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), (2018). Hak ve yükümlülükler, geçici koruma altındaki Suriyelilerin hak ve yükümlülükleri, 13.08.2018 tarihinde <http://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-syrians/rights-and-obligations/> adresinden alınmıştır.
- Waite, S. (2011) Teaching and learning outside the classroom: personal values, alternative pedagogies and standards, *Education 3-13*, 39(1), 65-82.
- Wubbels, T., Brok, P. Veldman, L. & Tartwijk, J. V. (2006). Teacher interpersonal competence for Dutch secondary multicultural classrooms, *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 12(4), 407-433.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (6. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, K., Ünlü, Ü. ve Sezer, M. (2014). Mülteci- sığınmacı cinnetleri ve toplum “Her insanın huzur içinde, kendi evinde, sevdiği insanların içinde ve vatanında ölme hakkı vardır!”, *KMÜ Sosyal ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 42-50.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

It is expected that people migrate to other places by leaving the land they are hoping for a safer and prosperous life. In the past few years, the civil war, especially in the southern border countries of our country, has caused us to face a refugee problem.

It is known that multidimensionality in terms of our country of refugee problem. It is important that Turkey endeavors to overcome the problems they face in their socio-economic and cultural sense, the humanitarian support they make to the refugees, the legal statutes they acquire, the international relations they establish. In addition, a number of rights in terms of protection of refugees are required to have legal arrangements in Turkey. These are their right to education.

The reality of the refugee, which should now be accepted, has led the Ministry of National Education to make a strategic plan for refugee children. This strategic plan includes the overcoming of obstacles to the adaptation of refugees to the education system, international cooperation agreements and studies planned to be carried out for nationally educational activities (MEB, 2015, Akt. Emin, 2016).

In educational planning, social studies students in terms of social integration of refugees in Turkey is very important. Indeed, "effective citizenship education", which is the basic philosophy of the Social Studies course, reinforces this idea. However, it is wrong to label the Social Studies course only for refugee students in order to achieve social integration of refugees and citizenship gains. "*Social Studies is the unification of knowledge and experience related to human relationship for citizenship education*(Barr, Barth ve Shermis, 1977, Akt. Doğanay, 2004:16)" is a responsibility of both Turkish and refugee students for socio-cultural integration of refugee students into society. By sharing the same learning environment, children with different backgrounds and traditions will use the knowledge, skills, values and attitudes they have acquired in the Social Studies class in their own communicative environments and transfer them to their own lives by internalizing peace and tolerance, (Odia, 2014).

The importance of social studies is important for refugee students, and the contribution of social studies teachers, who are practitioners of this course, to the education of refugee students is also important. The purpose of this research is to identify the views of Social Studies teachers on refugee students.

2. Method

In this study, case study was used qualitative research methods. Semi-structured interview technique was used as the survey method in the research.

The research was conducted with 10 Social Studies teachers who work in different provinces during the spring semester of 2017-2018 academic year. These teachers were determined by the purposeful sampling method. In the study, social studies teachers, who are at least two refugee students in the classroom, were included in the survey in accordance with the purposive sampling method. However, participation in the survey was also based on volunteerism. Participants were given preliminary information about the research and then interviewed.

A questionnaire was developed in accordance with the semi-structured interview technique used in the research. In this interview form, a pool of questions was set up where open-ended questions to be addressed to the participants were included by drawing ideas from the work done on this issue. This preliminary interview form, which was formed by 8 question items, was examined by three specialist members in the field of social studies education and recommendations were taken to remove 2 question items from the scale and in others to eliminate the ambiguities in expressions. After the corrections made by the field experts in line with this recommendation, 2 Social Studies teachers with refugee students were interviewed and a questionnaire which was deemed not to serve for the purpose of this interview was removed from the scale by the researchers. Thus, the research scale has been ended and prepared as a 5 item interview form.

The research was conducted with the volunteers who participated in the research by reaching the teachers of social studies, the refugee students. A suitable time for interviews was learned from these teachers, and at that time, a place interview that the teacher found appropriate within the school was made. In the interview, the interview with the teacher was taken to the voice recorder and afterwards the whole of the interview was turned into a written document.

In the analysis of the data, a descriptive analysis method was adopted.

3. Findings, Discussion and Results

In this research, problem of refugees accepted as a fact of Turkey are evaluated according to Social Studies teachers' opinions. As questioned in the first sub-dimension of the research, Social Studies teachers have awareness about refugee students' language deficiencies, cultural differences and rights. Social studies teachers' awareness of refugee language deficiencies generally applies to all teachers with refugee students in their class. (Erdem, 2017; Şeker & Sirkeci, 2015; Saklan ve Erginer, 2017; Doğutaş, 2016; Tösten, Toprak ve Kayan, 2017). It is important for refugees to adapt to the social life of our country that an effective program to be prepared in accordance with the language learning needs of individuals aiming to learn Turkish. (Büyükkiz ve Çangal, 2016). Cultural differences identified as another awareness of the Social Studies teachers participating in the research are an important aspect of the refugee problem.

In the other sub-dimension of the study, it has been tried to determine what the social studies teachers are concerned about refugee students. In this context, the most important problems related to the personal problems of refugee students of Social Studies teachers are active participation in the course and the problems they encounter with their Turkish friends. Refugee students' language shortage will adversely affect their academic success and motivation.

In another sub-dimension of the study, it was emphasized that social studies teachers needed their own lessons. Participant teachers evaluated the necessity of Social Studies course for refugee students as the *introduction of our country and teaching them to our social life*. The teaching of history and geography subject are dominant elements in the Social Studies course. It is aimed to educate individuals who adopt social values and culture and at the same time gain identity development in a healthy way by teaching the history of a country. History teaching gives students a scientific perspective and high level thinking skills (Demircioğlu 2014; Güven, 2014; Dinç, 2009). An individual who knows the geography of a country also becomes aware of the economic activities of that country (Küçüker, 2000). The decisive role of the physical geography characteristics of a country on the political formations and developments in that geography is also proof of the importance of teaching the subjects of geography (Akengin, 2013). Another reason for the necessity of Social Studies course for refugee students is that they are aware of our social life. The society in which they live is an inevitable fact of life for refugee children. It is a more positive situation for them to accept this fact and to prefer social cohesion rather than social exclusion. If so, refugee students have much to learn from the Social Studies course.

When Social Studies teachers are asked about education and training activities for refugee students, it is seen that they prefer out of class activities and drama more. Extracurricular activities can support the personality development and socialization of refugee Students (Gömleksiz ve Özdaş, 2013; Köse, 2013), and their presence in a more comfortable environment that does not require in-class discipline will help them to overcome more or less communication problems by establishing dialogue with their classmates. Drama can also be used effectively as a way for refugee students to be involved in learning and to express themselves. However, The project titled "Syrian Refugee Children Hand in Hand Project with Syrian Refugee Children Project" (by Süleymanov (2016)) and titled "Supporting Emotional-Social Development of the Syrian Students" (by Bahçelievler Kocasınan Primary School (2016)) projects applied with drama.

In the last sub-dimension of the study, Social Studies teachers evaluated the functionality of the curriculum for refugee students. In this context, while it is seen that some of the teachers have a thought that the Social Studies Curriculum should be revised again in terms of the content and the level of the refugee students, some of them think that curriculum may be sufficient for the refugee students in terms of the promotion of our country. Also, they believe that the gains related to universal values will contribute to Turkish and refugee students to bring together the same denominator. This perspective is also adopted by the Ministry of National Education. Ministry have had a project which title is "Supporting the Integration of Syrian Children into Turkish Education System". Within the scope of this project, Compensation Education Framework Program for Foreign Students was prepared. In this program, Social Studies curriculum aimed to educate that individuals who are equipped with knowledge and skills that are compatible with the society, democratic and universal values (MEB, 2018).

As a result, the reflection of some negative developments related to the civil war and terrorism in our neighboring countries have affected to our country as a refugee problem. Refugee problem have many dimensions. Therefore, many institutions contribute to the overcoming of the refugee problem. Educational institutions are one of them. Refugee students' use of the right to education in our country is important for their adaptation to our society. In this respect, it should be kept in mind that the Social Studies course is one of the basic course in the education of these students. When the content of the Social Studies course, the learning environment, and the assessment method are

considered as a whole, it requires that this course be organized as a course where refugee students can benefit at a high level and in particular, they will be able to acquire active citizenship competencies.